

Міністерство освіти і науки України
Рівненський державний гуманітарний університет
Історико-соціологічний факультет
Кафедра політичних наук

ПАНОРАМА ПОЛІТОЛОГІЧНИХ СТУДІЙ

НАУКОВИЙ ВІСНИК РДГУ

Випуск 12

Рівне – 2014

Панорама політологічних студій :
науковий вісник Рівненського державного гуманітарного університету. –
Рівне : РДГУ, 2014. – Вип. 12. – 308 с.

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

1. **Бортніков В. І.** – д.політ.н., професор, завідувач кафедри політології та державного управління Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки.
2. **Гон М. М.** – д.політ.н., професор, завідувач кафедри політичних наук Рівненського державного гуманітарного університету (головний редактор).
3. **Канцелярук Б. І.** – д.політ.н., головний науковий співробітник відділу трансатлантичних досліджень Інституту світової економіки і міжнародних відносин.
4. **Киридон А. М.** – д.і.н., професор кафедри міжнародних відносин та зовнішньої політики Київського міжнародного університету.
5. **Круглашов А. М.** – д.політ.н., професор, завідувач кафедри політології та державного управління Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича.
6. **Макаренко Є. А.** – д.політ.н., провідний науковий співробітник відділу трансатлантичних досліджень Інституту світової економіки і міжнародних відносин.
7. **Монолатій І. С.** – д.політ.н., професор кафедри політології Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника.
8. **Постоловський Р. М.** – к.і.н., професор, завідувач кафедри всесвітньої історії, ректор Рівненського державного гуманітарного університету.
9. **Тихомирова Є. Б.** – д.політ.н., професор, завідувач кафедри міжнародної інформації Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки.
10. **Троян С. С.** – д.і.н., професор, завідувач кафедри зовнішньої політики і дипломатії Дипломатичної академії України при Міністерстві закордонних справ України.
11. **Шеретюк В. М.** – к.і.н., доцент, декан історико-соціологічного факультету Рівненського державного гуманітарного університету.
12. **Шугасва Л. М.** – д.філос.н., професор, завідувач кафедри філософії Рівненського державного гуманітарного університету.
13. **Юськів Б. М.** – д.політ.н., професор кафедри економічної кібернетики Рівненського державного гуманітарного університету.

Друкуються за рішенням вченої ради Рівненського державного гуманітарного університету.
Протокол № 10 від 30 травня 2014 р.

За редакцією д.політ.н., професора М. М. Гона

Науковий вісник «Панорама політологічних студій»
затверджений ВАК України науковим фаховим виданням з політичних наук
(постанова Президії ВАК України від 14 квітня 2010 р. № 1 – 05/3)
Свідцтво про державну реєстрацію друкованого засобу масової інформації:
Серія КВ №16166-4638 Р

У збірнику опубліковані статті з теорії, історії та методології політичної науки, зовнішньої політики і міжнародних відносин, політичних інститутів та процесів, а також дослідження в царині політики пам'яті.

Збірник адресований всім, хто цікавиться політичною наукою.

Адреса редакції: кафедра політичних наук,
Рівненський державний гуманітарний університет,
вул. Остафова, 29, м. Рівне, 33027.

ЗМІСТ

ТЕОРІЯ, ІСТОРІЯ ТА МЕТОДОЛОГІЯ ПОЛІТИЧНОЇ НАУКИ

Терещенко Г. О.	6	Змістовне навантаження поняття «відповідальність» у добу модерну і постмодерну
Білоусов О. С.	12	Основні методологічні підходи до поняття «громадянська участь»
Олійник Ю. Р.	18	Зовнішні важелі впливу на внутрішньосуспільні трансформації держави з позиції теорії європеїзації
Мірчук І. С.	26	Гене́за парламентаризму в сучасній політичній науці
Параняк П. Р.	32	Модуси толерантності в консервативній ідеології В'ячеслава Липинського
Михальчук С. О.	39	«Цифровий розрив» як деструктивний фактор розвитку електронної демократії
Прошин Д. В.	45	Релігійний тероризм: переоцінка проблеми

ЗОВНІШНЯ ПОЛІТИКА І МІЖНАРОДНІ ВІДНОСИНИ

Докаш О. Ю.	54	Проблема Північної Буковини та Бессарабії в міжнародно-політичному вимірі літа 1940 р.
Дорош Л. О.	61	Рада з міжнародних відносин: критика та апологія діяльності
Здоровега М. В.	69	Міжнародні неурядові організації як елемент глобального громадянського суспільства
Івасечко О. Я.	77	Особливості взаємовідносин Росії та Європейського Союзу в умовах сучасних міжнародних процесів
Бессараб Т. В.	85	Передумови інтеграційних процесів у Латинській Америці
Абдуліна Т. Г.	92	Політика держави у сфері національної безпеки як наукова категорія

ПОЛІТИЧНІ ІНСТИТУТИ ТА ПРОЦЕСИ

Кириленко О. М.	98	Сучасна спортивна політика: досвід Європейського Союзу для України
Галишин В. В., Бортніков В. І.	104	Проблема регіональних розбіжностей в Україні

Стельмах В. О.	110	Практики інституціоналізації та нормативно-правового забезпечення процесів політичної соціалізації молоді країн Вишеградської групи
Савойська С. В.	117	Ідеологія як потрійне соціально-політичне явище у контексті розвитку сучасного українського полікультурного суспільства
Жекало Г. І.	123	Європейський вектор політики України та позиції громадян щодо інтеграції
Малиха М. І.	130	Механізми політичного регулювання міграційних процесів у сучасній Україні
Гісса О. К.	137	Рівень партійного євроскептицизму в Україні
Ямельницький О. Я.	145	Політична мобілізація населення України: умови та чинники (на прикладі суспільно-політичних подій 2013–2014 рр.)
Тирон А. М.	153	Внутрішня політика Християнсько-демократичного союзу Німеччини у 1980-ті рр.
Шкробанець О. І.	159	Проблема інформування громадськості у контексті європейського вибору України напередодні Вільнюського саміту

ПОЛІТИКА ПАМ'ЯТІ: ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА

Шугасва Л. М.	169	Уявлення про минуле і зв'язок часів в історичній свідомості
Гон М. М.	171	Голодомор, Голокост і Пораймос у політиці пам'яті України
Постельжук О. П.	182	Голодомор у системі координат політики пам'яті України часів президентства В. Ющенка
Гулай В. В.	190	Концепт «пам'ять про жертви більшовизму» в комунікативному просторі міжгнїчної інтеракції в Західній Україні на початковому етапі німецько-радянської війни
Максимець Б. В.	197	Волинська трагедія 1943 року: пошуки шляхів українсько-польського примирення
Троян С. С.	205	Проблемне поле культури пам'яті в контексті німецько-польських відносин після 1991 року
Лесняк В. Ю.	217	Конструювання історичної пам'яті в Іспанії в умовах переходу від франкізму до демократії

Горло Н. В.	225	Конструювання образів минулого як інструмент іредентистської політики
Дідук І. А.	233	Темпоральна функція наративу минулого в осмисленні молоддю історії своєї країни
Федорів Х. І.	241	Коллективна пам'ять: еволюція уявлень, суть, структура
Долганов П. С.	247	Меморіальний текст Рівного: дилеми ідеологічної деколонізації / реідеологізації
Івчик Н. С.	262	Слогани й настінні написи у механізмі функціонування комунікативної пам'яті групи (на прикладі м. Рівне)
Пашковський П. І.	270	«Конфлікт поколінь» в контексті зовнішньополітичного вибору України
Медведовська А. Ф.	276	Меморіалізація Голокосту в Україні протягом другої половини ХХ ст.
Синчук Р. А.	282	Ностальгічний туризм у структурі механізму збереження етнічної самості
Гришук О. А.	291	Участь етнічних акторів Криму у реалізації політики пам'яті

РЕЦЕНЗІЇ ТА ІНФОРМАЦІЇ

Бортніков В. І.	300	Патос самості як каталізатор мобілізації «своїх»
Івчик Н. С., Долганов П. С.	302	Механізми запам'ятовування і (не)забуття. І Всеукраїнська науково-практична конференція «Політика пам'яті в теоретичному та практичному вимірах»
Відомості про авторів	305	
Вимоги до оформлення статей	308	

різнобічно не тільки суспільно-політичні інтереси польської меншини в Україні, а й культурно-духовні, їх розвиток і механізми реалізації. Вказана праця в історичному екскурсі яскраво ілюструє зміни у становищі польської групи впродовж більше ніж 20 років української незалежності, підкреслює вплив різних чинників на становище групи, і відповідно, – на розвиток інтересів. Монографія С. Рудницького становитиме інтерес для науковців, студентів, представників органів державної влади і місцевого самоврядування України і Польщі, всіх, хто цікавиться питанням етнонаціональної політики в сучасній Україні.

*Івчик Н. С.,
Долганов П. С.*

МЕХАНІЗМИ ЗАПАМ'ЯТОВУВАННЯ І (НЕ)ЗАБУТТЯ.

І Всеукраїнська науково-практична конференція
«Політика пам'яті в теоретичному та практичному вимірах»
(Рівне, 4 квітня 2014 р.)

Задля узагальнення тих проблем, які обговорювалися учасниками І Всеукраїнської конференції «Політика пам'яті в теоретичному та практичному вимірах», котра відбулася 4 квітня 2014 р. в Рівненському державному гуманітарному університеті, правомірно використати назву книги П. Коннертона «Як суспільства пам'ятають».

Серед проблем, які обговорені учасниками конференції, – теоретико-методологічні виміри пам'яті соціальних груп та політики пам'яті. Зокрема, д.філос.н. Л. Шугаєва проаналізувала проблему зв'язку часу й уявлень про минуле в історичній свідомості. Вона розмірковувала над тим, як впливає наукове знання на становлення колективних уявлень про минуле та їх стереотипізацію. У полі уваги вченої постали й інші питання. Серед них – проблеми феномену історичної культури, контролю над історичною свідомістю, подолання її кризи. Використовуючи судження німецького історика й методолога Йорна Рюзена, Л. Шугаєва стверджувала: «Головним способом подолання кризи історичної свідомості є створення історичного нарративу, через який досвід, котрий фіксується у пам'яті у вигляді окремих подій, формується у визначену цілісність і набуває сенсу».

Серед теоретичних проблем, які проаналізовані учасниками конференції, – публічна історія, егоїзм болю соціальної групи як інструмент консолідації «своїх» у стратегії політики пам'яті (В. Процюк), роль ностальгічного туризму в контексті функціональності етнічної пам'яті (Р. Синчук). Йшлося, зокрема, про влучність гіпотези А. Міхніка щодо особливості емоційного сприйняття страждань «своїх» у контексті об'єднуючих соціальну групу механізмів (останні трактувалися такими, що мають як об'єктивний, так і суб'єктивний – конструктивістський – характер), роль ностальгічного туризму в комунікації тих, хто проживає в різних країнах і є носієм спільних культурних цінностей, його місце в механізмах збереження національної ідентичності в умовах глобалізації.

Порівняно новій царині досліджень, що функціонує поза межами академічних співтовариств, – публічній історії – присвятив свої роздуми к.і.н. В. Долід. На його думку, протягом останніх десятиліть історія перетворилася на своєрідний ресурс масової культури. Динамічно зростаюча кількість історичних

фільмів, серіалів та романів, історичних комп'ютерних ігор тощо, загострення політичної боротьби навколо історичної спадщини – яскраве тому підтвердження. Одночасно, присутність у цьому полі академічних істориків – незначна. Таким чином, публічну історію В. Долід інтерпретував не як науку, котрою займаються професіонали, а як частину публічного простору.

Окремий блок проблем, який обговорено учасниками конференції, – інституційні репрезентанти політики пам'яті. Розкрито, зокрема, діяльність у цьому контексті держави, окремих політичних парій та громадських організацій. Так, д.політ.н. М. Гон проаналізував особливості діяльності Української Держави в контексті збереження пам'яті про жертв Голодомору, Голокосту та Пораймосу. Спомини про останній на рівні індивідуальної, колективної та офіційної пам'ятей проаналізовані представником Українського центру вивчення історії Голокосту М. Тяглим. Запроваджені механізми в нашій державі часів президентства В. Ющенка задля увіковічення пам'яті тих, хто загинув від голоду в 1932–1933 рр., розкрито к.і.н., доцентом О. Постельжуком.

Окремі доповіді учасників конференції були присвячені розкриттю місця тих чи інших подій у колективній («Пам'ять про жертви більшовизму» в комунікативному просторі міжетнічної взаємодії в Західній Україні) – д.політ.н. В. Гулай) чи регіональній пам'яті окремих соціальних груп («Участь етнічних акторів Криму в реалізації політики пам'яті» – О. Гришук). Продуктивними були міркування А. Гарбарук та О. Осадчук щодо проблем політики пам'яті в діяльності сучасних польських національних товариств в Україні та меморативної складової партійного бренду КПУ.

Особливе зацікавлення учасників конференції викликали дискусії, спричинені обговоренням війни пам'ятей та основних моделей політики примирення і «подолання минулого». Зачин обговоренню цих проблем завдав В. Нахманович, який виголосив доповідь за темою «Політика історичної пам'яті в сучасній Україні: конфлікт, компроміс чи диверсифікація?» Питання протистояння довкола вузлових проблем Другої світової війни на теренах України обговорювали д.і.н. О. Добржанський, к.і.н. О. Гуменюк, к.і.н. Т. Кузьма, С. Осіпчук та ін. Так, к.і.н. О. Гуменюк означила проблему своїх роздумів як «Мінне поле історії: національно-державницька vs посткомуністична версії політики пам'яті», а к.і.н. Т. Кузьма – «Велика Вітчизняна війна» в офіційному дискурсі сучасної України (2010–2013 рр.).».

Проблемне поле війни пам'ятей і «подолання» минулого доповнилося тими темами, котрі зумовлені перебігом суспільно-політичних процесів в окремих країнах Європи (Бельгії, Чехословаччини, Іспанії та ін.). Важливе питання, що розглянуто учасниками наукового форуму в цьому контексті, – проблема інтеграції української історичної пам'яті до загальноєвропейської, що є закономірним з огляду на євроінтеграційні прагнення України. Так, к.і.н. І. Десятничук зауважив, що послугування політиками конфліктогенним спадком минувшини із закликком виправити несправедливість може зумовити нові виклики в процесі подальшого українсько-польського примирення історичних пам'ятей останніх десятиліть. Водночас є велика вірогідність суперечки між ЄС, який прагне пам'ятгтевої єдності навколо Голокосту, та можливим прагненням України долучити до основ європейської історичної легітимності; неоднозначно в цьому контексті може виявитися й радянська спадщина позиціонування СРСР як головної жертви Другої світової війни (котрою послугується частина вітчизняних істориків). Символічні жести примирення та врегулювання конфліктної

минушини, яких прагнучиме Європейський Союз від української сторони, неодмінно вимагатимуть дискусії в українському суспільстві щодо участі українців в антисемітських та антипольських акціях в роки Другої світової війни подібно до дискусії, котра відбулася в Польщі на початку ХХІ ст.

Ще два тематичні блоки, що сформували концептуальний «корпус» конференції, – питання символічного простору держави в контексті меморативної політики та культурологічні проєкції пам'яті. В рамках першої з означених проблем більшість доповідей ґрунтувалися на наративі мікрорівня. Так, к.і.н. Н. Івчик з'ясувала роль слоганів і настінних написів у м. Рівне в контексті функціонування механізму комунікативної пам'яті групи; П. Губич презентував бачення ідеологічного потенціалу пам'ятників на прикладі символічного простору Здолбунівщини; к.і.н. П. Долганов розкрив ідеологічну деколонізацію топонімічної системи вербальних маркерів міста, де проведено конференцію. Він, зокрема, охарактеризував процеси символічного переозначення адресних урбанонімів м. Рівне у період незалежності, представив учасникам конференції тематичну класифікацію топонімічної системи його вербальних маркерів у радянський період та в умовах незалежної України. На основі порівняння системи адресних урбанонімів Рівного у двох часових проєкціях П. Долгановим сформульовано висновки щодо ступеня їхньої ідеологічної деколонізації, а також визначено рівень внутрішньої деколонізації пам'яттєвого простору міста у контексті наявності в ньому вербальних маркерів-репрезентантів поліетнічного минулого.

Ці проблеми розкриті на тлі теоретичних доповідей к.політ.н. А. Черній, що присвячувалася питанню пам'ятників як феномену соціальної пам'яті, та А. Медведовської, яка розкрила окремі аспекти процесу меморіалізації жертв Голокосту в Україні.

Культурологічні проєкції пам'яті були розкриті в двох дискурсах: релігійному (к.філос.н. І. Булига, к.політ.н. І. Ломака, М. Кондратюк) та літературознавчому. Так, д.політ.н. І. Монолатій розмірковував над питанням міста як суб'єкта політики пам'яті через призму української літературної традиції кінця ХІХ – початку ХХ ст., а д.філол.н. І. Захарчук розкрила культурологічні проєкції українського мілітарного наративу.

Зрозуміло, однозначно оцінити роль конференції, що відбулася в Рівному в квітні 2014 р., важко. Передусім тому, що участі в ній не брали представники Українського інституту національної пам'яті та зарубіжні вчені. Відтак на науковому форумі не прозвучали судження значимого інституціалізованого суб'єкта політики пам'яті, не озвучено зарубіжного бачення тієї політики держави, котру реалізує Україна. В епіцентрі уваги учасників конференції були головні питання комеморативних практик, а осторонь осмислення залишилися механізми інструментів забуття.

І все ж можна стверджувати, що конференція, в якій брали участь дослідники з Києва, Львова, Івано-Франківська, Луцька, Дніпропетровська, Рівного, стала кроком в осмисленні вітчизняними вченими тих теоретичних дискурсів, що вироблені західними науковцями, аналізу тих комеморативних практик, які реалізуються окремими країнами Європи та Україною впродовж останніх двох десятиліть.

Наукове видання

ПАНОРАМА ПОЛІТОЛОГІЧНИХ СТУДІЙ

Науковий вісник РДГУ

Випуск 12

Підписано до друку 30.05.2014 р.
Гарнітура Times New Roman. Друк різнографічний.
Ум. друк. арк. 25,3. Замовлення №159/1. Наклад 300

Віддруковано засобами різнографічного друку
ПП Самборський І.О.
33028, м. Рівне, вул. Княгині Ольги, 8

П–16 Панорама політологічних студій : науковий вісник
Рівненського державного гуманітарного університету. – Рівне :
РДГУ, 2014. – Вип. 12. – 308 с.

УДК 32
ББК 66.0